

สี่สัณวรรณกรรม

ฝึกอ่าน - ฝึกวิจารณ์

ดร.ดวงมน จิตรจำนงค์¹

ท่ามกลางความชบเซาของการวิจารณ์ในวงวรรณกรรม ผู้มีผลงานวิจารณ์ดูจะไม่เพิ่มขึ้น วิชาวรรณคดีวิจารณ์ในการศึกษาอย่างเป็นทางการก็ยังจำเป็นต้องดำเนินต่อไป เพื่อสร้างคุณภาพแก่นักคิดในสาขามนุษยศาสตร์ให้อ่านงานสร้างสรรค์ทางวรรณศิลป์ได้อย่าง “แตกฉาน” พร้อมกับการพัฒนาสติปัญญาตลอดจนวุฒิภาวะทางอารมณ์ให้เติบโตสมวัย พอที่จะเป็นกำลังแก่สังคมตามโอกาสของตบไป

บทวิจารณ์เรื่องสั้น “สิ่งแวดล้อม” ของจำลองฝั่งชลจิตร ที่เลือกมา 2 บทนี้ เป็นผลงานของบัณฑิตคณะศึกษาศาสตร์ และคณะมนุษยศาสตร์ฯ ในช่วงที่เรียนรายวิชาวรรณคดีวิจารณ์เบื้องต้นในปีการศึกษา 2538 เห็นได้ว่าผู้วิจารณ์พยายามประสาน

ความสามารถในการอ่านเข้ากับการเขียนผลการวิเคราะห์ในแนวทางของตน โดยอาศัยหลักวิชาที่ได้ศึกษาเป็นเครื่องมือ นับเป็นผลงานในรายวิชาที่มุ่งกระตุ้นให้ผู้เรียนเชื่อมั่นที่จะค้นพบความหมายด้วยตนเอง อันประกอบด้วยความหมายในผลงานสร้างสรรค์ ซึ่งเชื่อมโยงกับความหมายของประสบการณ์มนุษย์ในโลกแห่งความเป็นจริง บทวิจารณ์ที่บ่งบอกความหมายดังกล่าวย่อมมีคุณค่าแก่ผู้รับในวงกว้างให้ใส่ใจความรู้สึกลึกซึ้งและทัศนะของผู้สร้างงานและคิดจะฝึกอ่านฝึกวิจารณ์ด้วยตนเองบ้าง แม้ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรก็ตาม

หลังจากอ่านบทวิจารณ์แล้ว ขอเชิญอ่านตัวบทงานสร้างสรรค์ในลำดับต่อไปด้วยคะ

¹ รองศาสตราจารย์ ภาควิชาภาษาไทย แผนกวิชาภาษาและวรรณคดีไทย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

“สิ่งแวดล้อม” ของ จำลอง ฝั่งชลจิตร (1)

ชอลิสะห์ เจอะอามะ³

เมื่อเราได้อ่านและวิเคราะห์เรื่องสั้นเรื่องนี้ของ จำลอง ฝั่งชลจิตร แล้ว เราจะเห็นได้ว่า จำลองได้พยายามที่จะสื่อหรือสะท้อนสภาพปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งที่กำลังเกิดขึ้นในสังคมเรา โดยเฉพาะในสังคมเมือง นั่นก็คือ ปัญหาสภาพแวดล้อมเป็นพิษ อันเนื่องมาจากฝีมือมนุษย์ มนุษย์ผู้มักง่าย รักสะดวกสบาย เห็นแก่ตัว จนละเลยหรือมองข้ามความรับผิดชอบของตนที่มีต่อสังคมในการช่วยกันรักษาสภาพแวดล้อมให้น่าอยู่ ผู้แต่งพยายามทำให้เรารู้สึกว่าปัญหานี้เป็นปัญหาที่เราทุกคนควรเอาใจใส่หาทางป้องกันและแก้ไขไม่ให้นั้นทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น การละเลยปัญหานี้จะขยายต่อไปเป็นปัญหาที่ใหญ่โตได้ วิธีการหนึ่งซึ่งสำคัญและสามารถหยุดยั้งการกระทำอันไม่พึงประสงค์นี้ได้ก็คือ การสร้างจิตสำนึกให้คนในสังคมได้ตระหนักถึงปัญหาและพิษภัยของมันให้ เห็นว่าจะกระทบถึงทุกคนโดยทั่วถึง

จำลองได้สะท้อนปัญหานี้ผ่านสายตาของชายคนหนึ่ง ซึ่งแทนตนเองว่า “ผม” และ “ผม” ก็เป็นผู้เล่าเรื่องราวทั้งหมด เมื่อเราอ่านในย่อหน้าที่ 5 เราจะพบว่า “ผม” คนนี้เป็นคนภาคใต้ ซึ่งเคยอาศัยอยู่ในชนบท (บ้านนอก) น้ำเสียงที่เขาได้เล่าถึงบ้านนอกของเขานั้นเป็นน้ำเสียงที่แฝงด้วยความสุข ภาพสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ อันได้แก่ทุ่งนา ต้นข้าว ต้นตาล อีคา หรือแมลงสิ่งนั้นช่างเป็นภาพที่สวยงามและยังคงอยู่ความทรงจำของเขาเสมอมา แสดงว่าเขาก็เป็นคนหนึ่งที่มีใจรักและ

ผูกพันอยู่กับธรรมชาติที่สวยงามเหล่านี้

แต่ปัจจุบันนี้ “ผม” ได้อาศัยอยู่ในหมู่บ้านจัดสรรซึ่งแน่นอนว่าต้องอยู่ในเมือง ผู้แต่งใช้ฉากหมู่บ้านจัดสรรแห่งนี้ในเมืองและบรรยายภาพเหล่านี้ผ่านทัศนะของ “ผม” สิ่งที่ตั้งใจดูสำหรับ “ผม” ในหมู่บ้านแห่งนี้คือ “สวน”

โดยปกติหากเราได้ยินคำว่า “สวน” เราก็คงต้องจินตนาการว่าจะต้องเป็นสถานที่ใดสถานที่หนึ่งที่กว้างใหญ่พอควร มีความร่มรื่น อากาศสดชื่นและเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจในยามดึกเคียด แต่ “สวน” ที่ “ผม” ได้กล่าวถึงนี้ มันกลับตรงกันข้ามกับ “สวน” ในจินตนาการของเราโดยสิ้นเชิง

“ผม” บอกล่วงหน้า ตั้งแต่ต้นเรื่องแล้วว่าที่เขาเรียกมันว่า “สวน” นั่นก็เพื่อให้ฟังไพเราะ ทั้งที่จริงแล้วมันเป็นเพียงที่ดินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าในหมู่บ้านจัดสรร ที่มีแค่ต้นหญ้าสูงชิดเหลือง ต้นกกที่เหลืองลึบ และผักบุ้งเถาแห้ง ภาพเหล่านี้เป็นภาพที่ขัดกันกับภาพทุ่งนาที่บ้านนอกที่เขียวสะพรั่งด้วยความสมบูรณ์ของธรรมชาติ ภาพต้นหญ้าในสวนที่สูงชิดเหลืองนั้นบ่งบอกว่า พื้นที่ “สวน” แห่งนี้ขาดความอุดมสมบูรณ์ คำบรรยายว่านกระจอกก็เกียดออกหากินเพราะไม่มีแมลงในเบื้องต้น ปีการศึกษา 2548 พื้นที่นั้นก็บ่งบอกว่าสภาพแวดล้อมบริเวณนั้นเต็มไปด้วยมลพิษ แค่นั้นไม่พอ “สวน” แห่งนี้ยังเป็นเสมือนถังขยะของคนมักง่ายที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นทุกคนที่อยู่โดยรอบโยนสิ่งที่ไม่ต้องการมาทิ้งทับถม

² นักศึกษาชั้นปีที่ 3 วิชาเอกภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เขียนประกอบการศึกษาวิชาวรรณคดีวิจารณ์ เบื้องต้น ปีการศึกษา 2548

“สวน” ทุกวัน ๆ ขณะที่พื้นที่ “สวน” นั้นค่อย ๆ หดหายไปเพราะการปรับพื้นที่สร้างบ้านจัดสรรเพิ่มเติม นอกจากนี้ “ผม” ก็ยังเล่าถึงอดีตและอนาคตของ “สวน” ให้เราได้เห็น นั่นคือ “สวน” เคยเป็นที่นามาก่อนที่จะมีการสร้างหมู่บ้านจัดสรรแห่งนี้ ในอนาคตข้างหน้า “สวน” ที่มีพื้นที่น้อยนิดแห่งนี้ก็จะหายไป สิ่งที่จะมีอยู่แทนก็คือบ้านสิบสองหลังที่จะสร้างขึ้นมาอีกสามสี่เดือนข้างหน้า นั่นแสดงว่ามีความอัดแอเพิ่มขึ้น

หากเราวิเคราะห์ตีความในประเด็นที่กล่าวมาข้างต้น เราจะเห็นได้ว่าการทำให้เป็นเมืองหรือการสร้างบ้านสร้างตึกเพื่อความสะดวกสบายของคนในสังคมเมืองนั้นเป็นตัวทำลายสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ อีกทั้งยังทำให้มนุษย์เรามีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปจากเดิม นั่นคือ จากที่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายกลมกลืนกับธรรมชาติ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ก็กลายเป็นวิถีชีวิตแบบตัวใครตัวมัน พยายามทำตัวอยู่เหนือธรรมชาติ ไร้น้ำใจ และขาดความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

หากเราสังเกตให้ดีแล้วเราจะพบว่าในสายตาของ “ผม” นั้นดูเหมือนว่า “สวน” เป็นพื้นที่ที่เขาหวงแหน ในความคิดของเขานั้นถึงแม้ว่า “สวน” นั้นจะเป็นแค่สวนหญ้า แต่มันก็เป็น “สวน” เดียวที่ยังคงเหลืออยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้ ดังนั้นจึงไม่แปลกที่เขาจะรู้สึกเสียดายและหวงแหนมัน ดังในย่อหน้าที่ 3 ที่ว่า “สิ่งที่ผมพอจะทำได้เกี่ยวกับสวน คือการเก็บภาพของมันเอาไว้ให้แจ่มชัด แม้มันเป็นเพียงสวนหญ้าก็ตามที”

แต่ความขัดแย้งในตัวเองก็เกิดขึ้นกับ “ผม” กล่าวคือสิ่งที่เขารู้สึกหวงแหนและต้องการที่จะเก็บ “สวน” แห่งนี้ไว้นาน ๆ แต่การกระทำของเขาก็ขัดแย้งกับความรู้สึกลึก ๆ ในใจ เพราะเขาก็เป็นอีกคนหนึ่งซึ่งร่วมกันทำลายพื้นที่สวนแห่งนี้เหมือนกับคนอื่น ๆ ที่ทิ้งทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งไม่ต้องการลงใน “สวน”

กล่าวคือเขาก็เป็นคนทิ้งแก้วแตกลงใน “สวน” ที่เขาหวงแหนอย่างไม่รู้สึกรู้สา เพราะไม่มีใครตำหนิการกระทำเช่นนี้ เพราะต่างคนต่างก็ทำงานกลายเป็นภาพที่ชินชาต่อสายตาไปแล้ว

องค์ประกอบที่นำไปสู่ความขัดแย้งของเรื่องคือเด็ก ๆ ในหมู่บ้าน เด็ก ๆ ชอบมาเก็บขยะที่คนทิ้งใน “สวน” ไปเล่น เด็ก ๆ เป็นตัวละครที่สำคัญ “ผม” ได้แสดงให้เห็นว่าเขาารู้สึกรักและเอ็นดูเด็ก ๆ ที่มาวิ่งเล่นอยู่ใน “สวน” โดยเฉพาะเด็กสองคนพี่น้องที่ผู้อ่านได้ข้อมูลตอนท้ายเรื่องว่าเป็นลูกของผู้หญิงที่โยนหลอดน้ออนลงใน “สวน” ข้อความในส่วนที่ว่า “แกเดินถือหมวกไปสวมต่อหน้าน้องสาว เด็กหญิงหัวร่อ หน้าตาทะเล้นน่าเอ็นดู รอยยิ้มของแกทำให้ผมยิ้มไปด้วย แกเป็นลูกของใครก็ช่างเถอะ แกทำให้ผมยิ้มอย่างสบายใจที่สุด” แสดงให้เห็นว่าเขาเอ็นดูเด็กสองคนนี้มากถึงแม้ไม่ใช่ลูกของเขาก็ตาม

เมื่อเขาดูเด็ก ๆ เล่นใน “สวน” เขาก็นึกถึงการวิ่งเล่นของเขาในวัยเด็ก คำบรรยายภาพ การเล่นของเขาในทุ่งนา นั้น ทำให้เรามองเห็นความขัดแย้งในเรื่องของความปลอดภัยในการวิ่งเล่นของเด็กในชนบท(ตัวเขา)กับเด็ก ๆ ในหมู่บ้านจัดสรรแห่งนี้ กล่าวคือ เด็ก ๆ ในหมู่บ้านจัดสรรแห่งนี้ต้องใช้ “สวน” ซึ่งเป็นแหล่งรวมของขยะทุกชนิดเป็นสนามเล่น ส่วนเขานั้นใช้ทุ่งนาที่เป็นเสมือนสวนสาธารณะที่กว้างใหญ่ ท่ามกลางธรรมชาติที่สวยงามและปลอดภัย ถึงแม้ว่าเขาจะได้รับบาดเจ็บจากการโดนใบข้าวบาดบ้าง แต่มันก็เป็นแผลที่หายง่าย ซึ่งต่างจากโดนเศษแก้วบาด โดนกระป๋องสนิม และที่อันตรายสุดก็คือหลอดน้ออน เพราะถ้าโดนมันบาดแล้วก็รักษาให้หายได้ยากมาก อันตรายที่เกิดจากสิ่งเหล่านี้สามารถเกิดขึ้นกับเด็ก ๆ ที่วิ่งเล่นอยู่ใน “สวน” ได้ทุกเมื่อ นั่นแสดงว่า ความปลอดภัยในการวิ่งเล่นของพวกเขาในสวนนั้นหายไป แล้วใครเป็นคนทำให้มัน

หายไป เมืองกลายเป็นที่อันตรายไปด้วยอะไร ผู้อ่านย่อมหาคำตอบได้ไม่ยาก

คำตอบก็คือ ผู้ใหญ่ที่คิดว่าตัวเองมีหัวคิคนั่นเองที่เป็นผู้ที่ทำให้ “สวน” ที่น่าจะเป็นสถานที่เดียวที่เด็ก ๆ ในหมู่บ้านแห่งนั้น สามารถใช้เป็นสนามเล่นได้ กลายเป็น “สวน” ที่เต็มไปด้วยอันตรายจนต้องปิดกั้นหรือห้ามไม่ให้เด็ก ๆ เข้าไปเล่น แล้วมันเป็นความผิดของเด็ก ๆ หรือที่อยากมีสนามวิ่งเล่น

มาถึงจุดสำคัญที่ทำให้ “ผม” เกิดสำนึกในความผิดพลาดที่เขาได้ทำมา ซึ่งแต่ก่อนแต่ไรเขาก็ไม่เคยสำนึก ถึงแม้ว่าก่อนหน้านี้เขาจะเกิดความขัดแย้งในใจของเขาเกี่ยวกับ “สวน” นั่นคือ เมื่อเกิดเรื่องขึ้นกับเด็กสองคนพี่น้องที่ถึงแม้ว่าไม่ใช่ลูกของเขาเองก็ตามแต่ เขาก็รักและเป็นห่วงเด็ก โดยเฉพาะเด็กผู้หญิงที่เป็นคนน้องนั้นไม่น้อย เด็กสองคนนั้นเป็นเด็กที่ชอบเล่นชน แต่ก็นักเป็นธรรมชาติของเด็ก ๆ ในวัยนี้ เด็กที่ไร้เดียงสา เกือบต้องเป็นผู้เคราะห์ร้าย รับผิดชอบต่อไม่ได้เกิดขึ้น นั่นคือ เขาเกือบจะต้องได้รับบาดเจ็บจากเศษแก้ว และอื่นๆ ที่ผู้ใหญ่ทิ้งลงไป “สวน” ซึ่งเป็นที่วิ่งเล่นของพวกเขา ผู้ใหญ่ในที่นี้ก็หมายรวมทั้งผู้เป็นแม่ของเด็กสองคนนั้น และ “ผม” ด้วย

คนสองคนนี้มีจุดร่วมที่เหมือนกันอยู่สองประการ ประการแรกก็คือ เขาทั้งสองเป็นผู้ที่รักและห่วงใยเด็กสองคนนั้น ประการที่สองคือ เขาทั้งสองต่างก็เป็นคนที่ทิ้งขยะ ทิ้งเศษแก้ว ทิ้งหลอดนีออนลงใน “สวน” ที่เด็กสองคนนั้นวิ่งเล่น แต่จุดที่ต่างกันคือ ผู้เป็นแม่นั้นยังไม่สำนึกในการกระทำของตน ซ้ำยังดุลูก ห้ามลูกไม่ให้ไปเล่นใน “สวน” แทนที่จะสำนึกว่าตนเองนั้นเองที่ผิดที่ทิ้งสิ่งของที่ล้วนเป็นอันตรายลงใน “สวน” ที่เสมือนสนามเล่นของเด็กๆ ซ้ำยังแสดงท่าทีให้ “ผม” นั้นสำนึกว่าเศษแก้วที่อาจบาดเจ็บบาดเจ็บทำลูกของหล่อนนั้นเป็นเศษแก้วที่

“ผม” ทิ้งไว้ โดยไม่คิดว่าสิ่งที่ตนโยนลงไปนั้นสวนคือ หลอดนีออนนั้นอันตรายยิ่งกว่าเศษแก้วหลายเท่า และมันอาจจะบาดเจ็บบาดเจ็บทำลูกของหล่อนสักวันก็เป็นได้

ส่วน “ผม” นั้นกลับต้องรู้สึกผิด และสำนึกผิดที่เขาเคยทิ้งแก้วลงใน “สวน” สิ่งที่เขาทำลงไปนั้นเกือบจะทำให้เด็ก ๆ ที่เขารักเขาห่วงนั้นได้รับอันตราย หรือได้รับบาดเจ็บ ทั้งๆ ที่เด็ก ๆ เหล่านี้แสนจะบริสุทธิ์ แต่พวกเขาเกือบจะต้องมารับผลกระทบ ที่ผู้ใหญ่มักง่ายอย่างเขาได้เกิดขึ้น เขาจึงสำนึกและรู้สึกผิดในฐานะที่เขาก็เป็นคนหนึ่งที่ทิ้งแก้วลงไป ใน “สวน” ซึ่งเป็นที่วิ่งเล่นของเด็ก ๆ และเป็นพื้นที่ที่เขาห่วงหาเนื้อความในส่วนท้ายของเรื่องนี้แสดงให้เห็นได้ชัดเจนว่า “ผม” เป็นคนที่มีคุณธรรมพอสมควร เพราะอย่างน้อยเขาก็มีจิตสำนึกและยอมรับผิดในสิ่งที่เขาทำไว้

เราจะเห็นได้ว่า เรื่องสั้นเรื่องนี้ของจำลอง พึ่งชลจิตรนั้นมีความเป็นเอกภาพอยู่ในตัว องค์ประกอบทุกส่วนและเนื้อหาตั้งแต่ย่อหน้าแรกจนจบนั้นล้วนเชื่อมโยงสัมพันธ์กับแก่นของเรื่อง ซึ่งก็คือวิถีชีวิตของคนเราที่เปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญทางวัตถุอันกลายเป็นวิถีชีวิตที่ไร้ซึ่งคุณธรรม ไร้จิตสำนึก ขาดความรับผิดชอบต่อสมบัติที่เป็นของส่วนรวม มีแต่ความมักง่าย ขีດความสะเดาะสบายของตนเป็นหลักโดยไม่สนใจว่าจะมีคนอื่นเดือดร้อนกับการกระทำของตนมากน้อยเพียงใด สภาพการณ์เช่นนี้เป็นมลภาวะทางสิ่งแวดล้อมที่เราทุกคนควรให้ความสนใจและตระหนักถึงปัญหาของมัน

วิธีการหนึ่งที่จะช่วยลดปัญหานี้ได้ก็คือ การสร้างจิตสำนึกที่ดีให้คนในสังคม จิตสำนึกของคนเราเป็นสิ่งสำคัญ เพราะถ้าทุกคนมีสิ่งนี้แล้ว สังคมเราก็คงจะน่าอยู่มากขึ้นหลายเท่าตัว และหากผู้อ่านได้อ่านเรื่องสั้นเรื่องนี้แล้ว เกิดความนึกคิด รู้สึกกระตือรือร้นหรือสะท้อนอารมณ์ของเรา นั่นคือ เมื่อเรา

อ่านแล้วเราก็กลับมามองดูตัวเอง มาครุ่นคิดว่าเราเป็นคนหนึ่งใหม่ที่ทิ้งขยะไม่เป็นที่ หรือเป็นคนที่ทำให้สภาพแวดล้อมเป็นพิษ และทำให้ถิ่นที่อยู่อาศัยของเราไม่น่าอยู่ และถ้าเราเคยทำแล้ว ขณะนี้เราน่าจะนึกผิดกับสิ่งที่เราได้ทำหรือไม่ มากน้อยเพียงใด เชื่อได้ว่าความสำนึกผิดหลังจากที่ได้อ่านเรื่องสั้นเรื่องนี้เป็นข้อชี้ว่าเรื่องสั้นเรื่องนี้ของจำลอง ฝั่งชลจิตร นั้นมีพลังในการสื่อสารโดยไม่ต้องสั่งสอนกันอย่างโจ่งแจ้ง และเป็นวรรณกรรมชิ้นหนึ่งที่มีคุณค่าทางปัญญาและมีคุณค่าต่อสังคม เพราะสังคมเราในปัจจุบันนี้นั้นกำลังเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ที่ดูเหมือนจะแก้ทุกอย่างก็มักจะไม่ค่อยได้ผล เพราะปัญหานี้ต้องแก้ที่จิตสำนึกของคนในสังคมเป็นหลัก

จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้พยายามสะท้อนให้เราเห็นว่า ภาวะที่คนเรารีบเร่งพัฒนาบ้านเมืองให้มีความเจริญทางด้านวัตถุเพียงสิ่งเดียวนั้น เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ระบบวิถีชีวิตอันดีงามของคน และระบบความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาตินั้นค่อยๆ เลือนหายไป สิ่งที่เข้ามาแทนที่ก็คือสภาพแวดล้อมที่เป็นพิษ ความเห็นแก่ตัว ความมั่งง่ายของมนุษย์

เราเป็นเช่นไรนั้นก็ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของเรา ผู้แต่งเป็นแค่ผู้ที่นำเสนอหรือแสดงให้เราเห็นถึงปัญหาเท่านั้น ส่วนเราจะคิดเห็นอย่างไรต่อทัศนะของผู้แต่งนั้นก็ขึ้นอยู่กับสามัญสำนึกและสติปัญญาของเรา

สิ่งที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นคุณค่าในด้านเนื้อหาของเรื่อง ส่วนคุณค่าในด้านวรรณศิลป์นั้นก็ยังมีอยู่หลายจุดที่ผู้แต่งได้แสดงให้เราเห็น ดังเช่น ผู้แต่งได้ใช้การพรรณนาเพื่อช่วยให้ผู้อ่านได้มองเห็นภาพต่างๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เห็นได้ชัดในตอนที่พรรณนาสภาพของ “สวน” กับสภาพทุ่งนาที่บ้านนอก ผู้แต่งพรรณนาได้ดียิ่งสามารถทำให้ผู้อ่านได้มองเห็นความขัดกันระหว่างภาพสองภาพได้ชัดเจน ความขัดกันที่ผู้แต่งจงใจพรรณนาให้เราเห็นนั้นเป็นส่วนที่มีความสำคัญต่อเนื้อหาของเรื่อง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนั้นการพรรณนาให้ผู้อ่านได้เห็นภาพอย่างชัดเจนนั้นจึงถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ ผู้แต่งต้องทำให้ได้ เพราะถ้าพรรณนาได้ไม่ดีพอ ผู้อ่านอาจจะเข้าใจไม่ถึงเนื้อหา เพราะไม่อาจโยงภาพเหล่านั้นว่ามีมีความสำคัญอย่างไรต่อเนื้อหา และแก่นของเรื่องที่ผู้แต่งต้องการสื่อออกมาให้เราได้คิดวิเคราะห์กันต่อไป

“สิ่งแวดล้อม” ของ จำลอง ฝั่งชลจิตร (2)

สิรินารถ ไชยตะมาตย์²

“สิ่งแวดล้อม” ของ จำลอง ฝั่งชลจิตร ตีพิมพ์ครั้งแรกลงในนิตยสาร ลตนา เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2530

จำลองตั้งชื่อวรรณกรรมนี้ว่า “สิ่งแวดล้อม” ข้าพเจ้าในฐานะผู้วิจารณ์คิดว่าเป็นชื่อที่เสี่ยงต่อการสร้างความสนใจ เพราะเหตุใดข้าพเจ้าจึงมีความคิดเห็นเช่นนั้น เหตุผลคือ คำว่าสิ่งแวดล้อมไม่ใช่คำใหม่ ไม่ใช่สิ่งที่คนทั่วไปหรือแม้แต่ในแวดวงวรรณกรรมไม่รู้จัก ไม่ว่าจะใช้อักษรวิธีเขียน และความหมายทุกคนที่อยู่ในสังคมโลกใกล้ชิดกับสิ่งที่เรียกว่าสิ่งแวดล้อมอยู่แล้ว ไม่ว่าจะสิ่งแวดล้อมที่มีชีวิต เช่น คน สัตว์ พืช และสิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิต เช่น ถนน ตึก ยานพาหนะ บ้านเรือน ฯลฯ

ข้าพเจ้าจะวิจารณ์วรรณกรรมเรื่องนี้ ไม่ใช่เพียงจะวิจารณ์ในความไม่มีอะไรของชื่อเรื่องแต่ข้าพเจ้ามีความคาดหวัง พยายามจะมองอีกด้านหนึ่งว่า “สิ่งแวดล้อม” ในทัศนะของจำลอง มีอะไรซ่อนอยู่บ้าง

จำลองใช้ศิลปะอย่างหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าคิดว่าเขาใช้ได้ดี กล่าวคือจำลองมีความเป็นศิลปินที่เข้าใจประกอบวัสดุคือภาษาที่เข้าใจง่าย ผู้แต่งใช้ภาษาเขียนที่เรียบง่าย และจำลองก็ทำได้สำเร็จคือเขาสามารถสื่อสารให้ข้าพเจ้าเข้าใจ นับว่าเราได้มีความสัมพันธ์ทางใจกับผู้แต่งแล้ว

ภาพที่ข้าพเจ้าเห็นได้จากการผูกเรื่องของจำลอง คือระบบสังคมเมืองที่กำลังย่าแย่ สิ่งที่อยู่

แวดล้อมไม่ใช่สิ่งที่คนเมืองปรารถนา “ผม” และตัวละครอื่นๆ ในเรื่องก็พยายามหลีกเลี่ยงสภาพแวดล้อมที่เสื่อมทรามนี้แต่ก็หนีไม่พ้น ช้ำยังย่ำยีสภาพแวดล้อมของตนอยู่อย่างไม่หยุดหย่อน

ข้าพเจ้าคิดว่าแนวความคิดของผู้แต่งเรื่องนี้ได้มาจากการสังเกตพฤติกรรมคนชั้นกลางในสังคมไทยในเมืองหลวงที่ดำเนินชีวิตอย่างเห็นแก่ตัว และดำเนินชีวิตเพียงแค่วันหนึ่งๆ จบไป เมื่อเริ่มวันใหม่ เมื่อวานก็คืออดีตที่ไม่มีอะไรน่าจดจำแล้ว ไม่แปลกที่คนเหล่านี้มิได้มีสำนึกต่อสังคม ความคิดที่จะทิ้งขยะลงในพื้นที่สี่เหลี่ยมเล็กๆ ที่คิดว่าไม่ใช่ของตน มาจากความเห็นแก่ตัวนั่นเอง

ข้าพเจ้าอยากพูดเหลือเกินว่า จำลองฝากวรรณกรรมนี้ไว้ในบรรณพิภพมากกว่า 18 ปี แต่สิ่งแวดล้อมที่มาจากความเห็นแก่ตัวของคนก็ยังคงเสื่อมโทรมลงเรื่อยๆ ไม่มีทีท่าว่าปัญหาจะลดลงเลย ช้ำร้ายยิ่งกลับแย่ลง เวลา 18 ปีนั้นเท่ากับอายุคนรุ่นหนุ่มสาวสมัยนี้ เขาช่างเกิดมาในยุคที่โหดร้าย เหลือเกิน ด้วยเหตุนี้ ความคิดที่จะปฏิรูปสังคมผ่านวรรณกรรมของจำลองยังไม่เป็นผล

จำลอง วางโครงเรื่องดี โดยทัศนะของข้าพเจ้าเข้าใจว่า ผู้แต่งต้องรู้และเข้าใจก่อนว่ามีปัญหาอะไรที่จะนำเสนอต่อผู้อ่าน แล้วจึงถ่ายทอดผ่านฉาก ตัวละคร โดยการดำเนินเรื่องไม่ถือว่า หวือหวา หรือเร้าใจ แต่จำลองก็ได้ซ่อนเงื่อนงำไว้ให้ผู้อ่านได้ขบคิด จำลองดำเนินเรื่องถึงจุดสำคัญ คือความขัดแย้ง

³ นักศึกษาชั้นปีที่ 3 วิชาเอกภาษาและวรรณคดีไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เขียนประกอบการศึกษา วิชาวรรณคดีวิจารณ์เบื้องต้น ปีการศึกษา 2548

ระหว่างความคิดของ “ผม” ตัวละครในเรื่อง และ พฤติกรรมของ “ผม” ที่ตรงข้ามกับความคิดของคน ในช่วงแรกจำลองได้สร้างภาพ “ผม” ให้ดูคล้ายว่าเป็นคนมองโลกในแง่ดี มองความบกพร่องให้เห็นแง่มุม และดูจะห่วงใยพื้นที่ธรรมชาติ เพียงแค่ “ผม” เปิดหน้าต่างออกแล้วพบกับพื้นที่ ที่เขาเรียกว่า “สวน” ซึ่งมีเพียงต้นหญ้าสูงชืดเหลืองต้นกกเหลืองลิบ เถาผักนึ่ง น้ำค้าง และนกกระจอก “ผม” ก็มีความสุขได้ แต่เขาก็ไม่ต่างจากคนที่มาจากชนบท แล้วพยายามปรับตัวให้เข้าสังคมเมือง โดยยึดเอาความเห็นแก่ตัวมาเป็นแบบอย่างนั่นเอง

ผู้วิจารณ์รู้สึกเองว่า เรื่องบางตอนดูจะไม่สมจริงนัก แต่ก็อาจเป็นความตั้งใจ เช่น เด็ก ๆ ที่เข้ามาเล่นในที่ที่น่าจะเรียกว่า ที่ทิ้งขยะนั้น เด็กบางคนแต่งกายดี พุดจาสุภาพ สุขภาพดี มีด้วยกันอยู่หลายคน แต่จะมีเพียงเด็ก 2 คน ซึ่งเป็นพี่น้องกัน เขาทั้ง 2 เป็นลูกของบ้านที่อยู่ตรงข้ามบ้านของ “ผม” ทั้งคู่ชอบมาเล่น ณ ที่รักเรือเติมไปด้วยปากก และเศษแก้วอันตราย หากไม่เข้าใจธรรมชาติของเด็ก คงจะงงว่าทำไมจึงมาวิ่งเล่นซอหนานในพื้นที่สกปรกและอันตรายเช่นนี้ จำลองคงจะต้องการชี้ให้ผู้อ่านได้เห็น ว่า ยังมีเด็กอีกหลายคนต่างก็โหยหาสภาพแวดล้อมที่ดี เขาโหยหาฝันหญ้าสีเขียว ที่ให้อิสระในการวิ่งเล่น ไร้รั้วอิฐเป็นกำแพงขัง สิ่งนี้ผู้ใหญ่ทำลายเสียตั้งแต่ที่เด็กเหล่านั้นยังไม่ถือกำเนิดบนโลก แล้วก็ได้รังสรรค์สิ่งใหม่ขึ้นมาแทน คือความเจริญด้านวัตถุ จำลองบอกผ่านการดำเนินชีวิตของ “ผม” และตัวละครอื่นๆ ว่าที่สภาพแวดล้อมที่โอบล้อมความเป็นมนุษย์ของเราๆ ท่านๆ อยู่ในขณะนี้กำลังเสื่อมโทรมลงนั้นไม่มีเหตุผลต้องไปโทษการกระทำของใครเลย ตัวเราเองเท่านั้นที่ดูเหมือนจะมีสำนึก แต่ลืมเอาสำนึกนั้นออกมาใช้ให้เป็นรูปธรรม

สำหรับจุดสุดยอดของเรื่องนี้อาจทำให้หลายคนผิดหวัง เพราะเมื่อถึงตอนท้ายเรื่องผู้ร่วมทำลาย

สิ่งแวดล้อมคือทุกคนที่อยู่ในสังคมนั่นเอง ข้าพเจ้าเข้าใจและเห็นด้วยกับผู้แต่งที่ทำถูกต้องที่สุดที่จบเรื่องลงแบบนี้ เพราะนี่คือชีวิตจริงๆ ของมนุษย์ จำลองไม่จบเรื่องลงด้วยการกำหนดให้ “ผม” ในเรื่องกลายเป็นผู้ปฏิรูปที่ดินรกร้างให้เป็นสวนสาธารณะ หรือไม่ก็กำหนดให้ “ผม” มีความเก่งกล้าแต่อย่างใด จำลองจบเรื่องนี้โดยให้ผู้อ่านเข้าใจความเป็นชนชั้นกลางในเมืองของเราว่าเป็นตามนั้นจริง

สิ่งที่ขาดไม่ได้และหากลืมกล่าวถึงในข้อนี้ ข้าพเจ้าคงเป็นผู้วิจารณ์ที่น่าตำหนิอย่างยิ่ง นั่นคือวรรณกรรมของจำลองเรื่องนี้กล่าวถึงการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่ต้องโลดแล่นไปบนวิถีสังคม จำลองจึงไม่ลืมสร้างฉากในวรรณกรรมเรื่องนี้ ข้าพเจ้าเองก็คิดว่าฉากของจำลอง เป็นองค์ประกอบที่สอดคล้องกับโครงเรื่องอย่างมาก ฉากช่วยเสริมภาพความเห็นแก่ตัวของเพื่อนบ้านและของตัว “ผม” “ผม” ถูกวางไว้เป็นชายโสดที่เฝ้ามองพฤติกรรมที่แสนเห็นแก่ตัวของเพื่อนบ้านและตนเอง สภาพผืนดินที่ล้อมรั้วด้วยกำแพง มีขยะจากที่ใกล้-ไกล ขนนำมาทิ้ง ฉาก “สวน” ของจำลองจึงเปรียบเสมือน “บุมทรัพย์” ที่ใครเข้ามาโดยมีจุดหมายก็อาจความพบบของมีราคาค่างวดเอาไปแลกเป็นเงิน เด็กๆ ที่หลงเข้ามาอย่าง “ตั้งใจ” ก็เพราะแก่ที่จำลองกำหนดขึ้นยังพอมีดันทกให้พอได้เล่นซอหนานได้ แต่พื้นที่นั้นก็เต็มไปด้วยเศษแก้วคมๆ ต่างจากทุ่งนาในความคิดคำนึงถึงอดีตของ “ผม” ที่เขาสามารถกระโดดแหวกกอข้าวซอหนานด้วยปราศจากอันตรายใดๆ ทั้งสิ้น ฉากที่เราเห็นดังกล่าวช่วยเสริมให้เห็นนิสัยของคนทีนนอกจากจะต้องปรับปรุงตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ก็ควรเลือกที่จะปรับตัวให้เข้ากับสิ่งดี ข้าพเจ้าคิดว่า หากวันใดคนชนบทอย่างข้าพเจ้าจะต้องได้อาศัยอยู่ในสังคมเมืองหลวง จำเป็นไหมที่เราจะต้องทำตามอย่างของคนเมืองไปเสียทุกเรื่อง เหมือนอย่างที “ผม” ทำ

อดีตที่ชนบท กับชีวิตปัจจุบันที่เมืองหลวงให้ความสุขต่างกันอย่างไร ข้าพเจ้าคิดว่า “ผม” ก็ปรารถนาที่จะมีสิ่งแวดล้อมที่ดีกว่านี้ แต่อะไรทำให้เขายอมจำนน

จำลอง ผังชลจิตร เสนอความจริงของชีวิตมนุษย์ผ่านวรรณกรรมเรื่อง “สิ่งแวดล้อม” ผ่านบทสนทนาที่ค่อนข้างน้อย แต่ก็เป็นส่วนสำคัญในการดำเนินเรื่อง บทสนทนาแสดงลักษณะนิสัย ตัวละคร ข้าพเจ้าขอยกตัวอย่างดังนี้

แม่ของเด็ก “กลับออกไปเดี๋ยวนี้ เดินเข้าไปทำไม เศษแก้วทั้งนั้น” (หน้า 3) และ “ชนไม่เล็ก ถ้าเศษแก้วบาดมือบาดตีนจะทำไง” (หน้า 3)

บทสนทนาดังกล่าวมีความเชื่อมโยงอย่างเห็นได้ชัดกับฉากและแก่นเรื่อง คำพูดที่แม่ของเด็กสวดพร้อมกับชำเลืองมองมายัง “ผม” คล้ายกับจะโทษว่าเศษแก้วที่อาจเป็นอันตรายต่อมือและเท้าของเด็ก มีต้นเหตุมาจาก “ผม” ซึ่งข้าพเจ้าก็เห็นความตามนั้น เพราะ “ผม” ก็ทิ้งเศษแก้วลงไปด้วย แต่แม่ของเด็กก็น่าจะไม่ลืมว่าหลอดไฟนีออนเสื่อมสภาพที่ถูกทิ้งลงมายังสวนก็เป็นฝีมือตนเช่นกัน ข้าพเจ้าเห็นความเชื่อมโยงตั้งแต่แก่นเรื่องมาจนถึงบท

สนทนาแล้ว จำลองชี้ให้ข้าพเจ้าเห็นพื้นฐานของมนุษย์ที่เห็นแก่ตัว และมีมุมมองความผิดของผู้อื่นว่าเป็นเรื่องใหญ่หลวง แต่มองข้ามความผิดของตนที่ซ้ำเติมให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมได้ไม่ต่างกัน

สรุปโดยรวมตัวละครดำเนินเรื่องได้ตามโครงเรื่องดี จำลองกำหนดจำนวนตัวละครของเขาเท่าที่คิดว่าจำเป็น ข้าพเจ้าคิดว่าจำลองเพียงนำจุดเล็กๆ ของสังคมมาเสนอต่อผู้อ่านตามทศนะของตนโดยจำกัดเพียงคนบางกลุ่ม แต่เชื่อว่าผู้อ่านจะได้ความคิดในมุมจำกัด หากผู้อ่านอ่านด้วยจิตวิเคราะห์ และมีจินตนาการ ผู้อ่านจะมีมุมมองที่กว้างขวางขึ้นสามารถมองเห็นอนาคตของสังคมภายนอกหน้าได้ จำลองไม่ได้เร่งเร้าให้ผู้อ่านประณามคนที่เห็นแก่ตัวในสังคม แต่จำลองได้แสดงปรัชญาให้ข้อคิดเห็นแก่ผู้อ่านให้ได้ทราบ ว่า ตัวเราเองนั้นไม่ควรเห็นแก่ตัว การตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับความเสี่ยงของชื่อเรื่อง “สิ่งแวดล้อม” ของจำลอง ผังชลจิตร ที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้ข้างต้น คงจะใช้ไม่ได้เสียแล้ว เพราะจำลองกล้าเสี่ยงและเขาก็บรรลุผลสำเร็จ เพราะอย่างน้อยจำลองก็ได้ทำให้ผู้วิจารณ์ลดทอนความเห็นแก่ตัวที่ตนปฏิเสธไม่ได้ว่าไม่มีลงได้มากทีเดียว

สิ่งแวดล้อม

จำลอง ฝั่งชลจิตร

เขียน 2530

ตีพิมพ์ครั้งแรก ฤททิม ฤททิมพัทธ์ 2530

ผมเรียกมันว่า “สวน” เพื่อต้องการให้ฟังไปเพราะ อันที่จริงมันเป็นที่ดินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าในหมู่บ้านจัดสรร รกร้างมาแต่เดิม มองทางหน้าต่างห้องตอนเช้าตรู่ วันที่แสงแดดอ่อนละมุนส่องลงมา ต้นหญ้าสูงชี้ดเหลือง ต้นกกเหลืองคูสี ผักบุ้งเถาแห้งเลื้อยไปบนดินหมาดน้ำค้าง นกกระจอกที่อาศัยพงหญ้าหลับนอนขยับตัวหนี ยังเข้า พวกมันจึงเกียจออกบิน ทั้งนี้ ผมมองไม่เห็นแมลงที่ชุกอยู่ในกรวยดอกผักบุ้งที่บานเกลื่อนสวน

สวนหญ้าเคยเป็นที่นามาก่อน น่าจะเป็นนาร้างเนื่องจากเป็นที่ลุ่มดินชุยเหมือนดินพรุ โสนยืนตายอยู่หลายกอ อย่งไรก็ตาม อีกสามหรือสี่เดือนข้างหน้าที่ดินผืนนี้จะหายไป บ้านสิบสองหลังทำให้มันหายไป บ้านปลูกแถวละหกหลัง หันหลังชนกันหลายครั้งที่ผมพยายามหลับตาค้นหาใบหน้าของเพื่อนบ้านใหม่ ทว่าผมล้มเหลวเรื่อยมา

สิ่งที่ผมพอจะทำได้เกี่ยวกับสวน คือการเก็บภาพของมันเอาไว้ให้แจ่มชัด แม้มันจะเป็นเพียงสวนหญ้าก็ตามที่ พื้นที่สวนเริ่มหดหายไปด้วยกระบวนการหยาบๆ ตอนสายเมื่อน้ำค้างหายไปจากใบหญ้า นกกระจอกทนความร้อนไม่ไหว ช่วงนี้เองคนงานก่อสร้างหญิงสองคนมีผ้าปิดปากปิดจมูก จะช่วยกันเข็นรถที่หนักอึ้งด้วยเศษคอนกรีต เศษไม้หรืออิฐหักๆ ปูนฉาบที่แข็งร่วงลงมา พวกเธอเทของที่ไม่ต้องการกลับสวนวันละวาสองวา

ด้วยเป็นหมู่บ้านจัดสรรอายุแปดเก้าปี นับว่า

เป็นหมู่บ้านใหม่ มีคนจับจองหลังหนึ่งจึงลงมือปลูกสร้างกันหลังหนึ่ง สีหัววันรถเก็บขยะมาครั้ง บ้านไหนไม่มีที่เก็บมากพอ หรือสมาชิกภายในบ้านมักง่าย ก็ชวนกันเหวี่ยงขยะข้ามกำแพงอิฐบล็อกลงไปถมสวนอีกแรง บ้านที่อยู่ห่างบริเวณสวนก็ขนมาทิ้งถุงพลาสติก ก่อองกระดาษ กระจังพลาสติก กระป๋องพลาสติก ขวดน้ำมันพืช เปลือกผลไม้หลากชนิด เช่น แดงโม สับปะรด ส้ม นอกจากนี้ยังมีขวดเบียร์ ขวดยาสูบ กาลัง ขวดเหล้า ขามแตก แก้วแตก หรือแม้กระทั่งหลอดนีออนเสื่อมสภาพ ผมไม่เห็นใครตำหนิใคร เพราะต่างคนต่างก็ทำเหมือนกัน

เย็นๆ แสงแดดอ่อนลง ลมพัดอบอุ่น ผมมักยืนริมกำแพง โผล่หน้ามองสวนที่เหลืองกรอบลงทุกวัน ชวนให้นึกถึงทุ่งนากว้างใหญ่ไพศาลที่บ้านนอก บักขี้ไต้ ซึ่งยังเขียวสะพรั่งอยู่ในความทรงจำของผม ต้นข้าวโอบกอบสะบัดอยู่ในสายลมอบอ้าว ตาลยืนต้นโดดเดี่ยวห่างๆ ตะวันอ่อนแสงลง อีกาหลบร่อนในป่าสาकुบินโฉบลงบนคันทาผ้าพริ๊ด ส่งเสียงร้องกาๆ ลั่นทุ่ง ครั้นข้าวเริ่มสุก ทุ่งนากลายสีทั้งวันทั้งคืน ค่อยๆ เหลืองกลบเป็นแถบๆ ไป จนอร่ามเรืองทั่วทุ่ง แมลงสิ่งดูค่น้ำหวานจากเม็ดข้าวตั้งแต่ตัวเหี่ยวนุ่ม ก็กร้านแดงไปตามวันและกลืนจนเต็มกลืน

แต่บางวัน ผมเดินทอดน่องบนถนนเลียบสวน เห็นหลอดนีออนหลอดโผล่ลงในสวน ติดตามด้วยขวดน้ำปลาที่บินข้ามกำแพงราวกับมีปีก มีเศษอื่นๆ อีกที่ผมมองไม่เห็น หรือไม่พบกับสายตาตัวเอง

เท่าที่สังเกตหลังบ้าน ต้นหญ้า ต้นกก ล้มระเนนไปเหมือนกัน บ้านที่ทิ้งหลอดนีออนอยู่ตรงข้ามกับหน้าต่างห้องผมพอดี บ้านนี้อยู่ทางด้านเหนือของสวน

โลกมีของคู่กัน มีคนถมย้อมมีคนเก็บออกไป เศษสิ่งเหลือใช้บางอย่างในสายตาคอนทิ้งมักไร้ราคาค่างวด แต่กลับมีประโยชน์กับบางคน อย่างไม้ปูปาร์เก้ตักวางนี้ยาวห้านิ้ว เป็นเชื้อเพลิงต้มน้ำร้อนอย่างดี ควันของมันทำให้รสชาติกาแฟเปลี่ยนไปบ้าง แต่ก็แปลกดี เศษเหล็กเศษกระป๋องกับขวดสภาพดี คนรับซื้อเหล็กวัยกลางคน ตัวเล็ก ผิวดำ จะเป็นผู้มาเลือกเก็บเอาใส่รถสามล้อของแกไป กำไรล้วนๆ จากของพวกนี้ ผมรู้สึกอิจฉาแกอยู่เหมือนกัน

เด็กๆ เป็นนักเก็บออกตัวสำคัญเลยทีเดียว แต่บางทีพวกเขาช่วยกันยกอิฐท่อมใส่ขวดให้แตก กระจัดกระจายเป็นเศษเล็กเศษน้อยเต็มพื้นดิน พวกเขามักมากันตอนเย็นๆ เปลี่ยนหน้ากันบ้าง คะเนอายุแล้วไม่เกินเจ็ดแปดขวบ บางคนผมจำหน้าได้ บางคนจำไม่ได้ ที่มาบ่อยมีอยู่สี่คน กลุ่มนี้บางวันมาสาม บางวันมาสี่ ถ้าขาดไปก็เป็นเด็กหญิงอายุราวห้าขวบ ผิวขาวสะอาด แก้มปลั่ง แกเป็นน้องสาวของเด็กชายเจ้าเนื้อที่ตัดผมเกรียน หน้าตาละม้ายกัน เด็กชายนุ่งกางเกงขาสั้นสีน้ำเงิน สวมเสื้อเชิ้ตสีขาวไว้ในกางเกงเรียบร้อย ส่วนเด็กชายอีกสองคนผอมพอๆ กัน ผิวคล้ำ นุ่งกางเกงสีทึบ สวมเสื้อยืดคอกกลม พวกเด็กๆ ช่วยกันเก็บของกลับบ้าน บางคนเก็บเล่นสั๊กพัก บางทีชวนกันวิ่งเล่นในสวน ถือไม้เป็นดาบฟาดฟันกัน บางทีเล่นแอบน้องสาวให้เดินค้นหา

ผมมีความสุขที่ได้มองเด็กๆ โดยเฉพาะเด็กหญิงคนนั้น ผมเอาใจช่วยให้แกจับฟี่ๆ ได้เสมอ แกต้องเดินลุยหญ้าสูงท่วมหัว... ทำให้ผมนึกถึงวัยเด็กของตัวเอง ในวันที่วิ่งเล่นกับเพื่อนบนคันนา ไล่จับไล่พัดกันพอเพื่อนใกล้จะคว้าติดผมรีบกระโดดลงในนาข้าวทั้งที่รู้ว่าใบข้าวอันคมคาย ต้องบาดแขนบาด

ขาให้เป็นรอย จากนั้นก็ลุยโคลนลุยหญ้ามุดหัวเจียบอยู่ในนาข้าว โผล่หัวเปียกโชกมีแพงพวยขาดพาดไบหน้า โคลนเข้าปากเปื้อนหัว ค่อยคืบค่อยคลานไปตามร่องต้นข้าว ส่วนคนที่ไล่จับยืนจ้อง อยู่บนคันนา ต้นข้าวห่อมโหนไหวก็รีบกระโจนลงไปคว้า ข้าวที่ยืนกอดถูกแรงพัดเหวี่ยงเอนพับ เหมือนนาถุ่งใหญ่แหล่งลุยหักหาปลาถิ่น เป็นอันว่าวันนั้นไม่มีใครก็ใครคนหนึ่งถูกตีร้องจ้า เด็กๆ อย่างพวกเรา ฟุ้งนาเปรี้ยบเสมือนสวนสาธารณะที่ปราศจากขอบเขต พวกเราวิ่งเล่นกระโดดโลดเต้นอย่างสนุกสนาน ไม่มีอันตรายใดๆ เลย

เด็กชายกางเกงสีน้ำเงินพูดจาสุภาพ วันหนึ่งแกพบหมวกทหารเรือสีทึบก็เก่าๆ แกชูขึ้นถาม “ยังใช้หรือเปล่าครับคุณน้า”

ผมยิ้มให้แกพร้อมกับส่ายหน้าช้าๆ “ถ้าชอบก็เอาไปเลย”

“ขอบคุณครับ”

แกเดินถือหมวกไปสวมต่อหน้าน้องสาว เด็กหญิงหัวร่อ หน้าตาทะเล้นน่าเอ็นดู รอยยิ้มของแกทำให้ผมยิ้มไปด้วย แกเป็นลูกของใครก็ช่างเถอะ แกทำให้ผมยิ้มอย่างสบายใจที่สุด

วันไหนที่ผมออกจากบ้าน วันนั้นมักกลับดึก ผมถือโอกาสเดินเลียบกำแพงบ้าน ชะเง้อมองสวนเสียนิดหนึ่ง ลมยังพัดแผ่วๆ กลางสวนสลัวแสง ริมสวนอยู่ใกล้บ้านจะสว่างด้วยแสงไฟที่สาดลอดหน้าต่างลงมา เด็กๆ กลับกันหมดแล้ว

บ้านของเราก็ไม่ใช่ย่อยๆ แก้วน้าแตกบ่อยๆ โดยเฉพาะวันที่ตั้งวงเหล้า ทุกใบติดปีกข้ามกำแพง ตอนดึกๆ ขณะที่ผมนั่งจ่อมอยู่กับโต๊ะทำงาน มักได้ยินเสียงเพลิงๆ มาจากสวน เป็นเสียงแก้วกระทบหิน พื้นที่สวนถูกถมจนขวางอะไรลงไปก็ได้ยินเสียงตอบกลับมา อีกไม่นานต้นหญ้าคงหมดไป

เด็กชายหญิงพี่น้องคู่นั้นเป็นลูกของบ้านที่อยู่ตรงกันข้ามกับหน้าต่างห้องผม บ้านที่คนในบ้านโยน

ตลอดนี้ออนข้ามกำแพงนั่นเอง เรื่องเกิดขึ้นในเย็นวันหนึ่ง วันที่ผมยืนโผล่หน้าอยู่ที่กำแพงพอดี ผมเห็นสองพี่น้องชวนกันวิ่งออกจากบ้าน พี่ชายชวนน้องสาววิ่งเข้าสวน ย่องๆ เลียบกำแพงไปหลังบ้าน พี่ชายเริ่มแอบน้องสาว เด็กหญิงตัวน้อยค่อยๆ ย่องข้ามเศษอิฐเศษปูน ก้าวสั้นๆ พอใกล้ตัว พี่ชายก็ลุดหนี

เสียงผู้หญิงโหวกเหวกโวยวายจากภายในบ้าน ผมนึกเฉลียวใจขึ้นมาทันที เสียผ้าเท้าวบ เด็กคนใดคนหนึ่งต้องเหยียบของมีคมเข้าให้แล้ว เมื่อนึกถึงตลอดนี้ออนก็ยังสยงใจ ผมรีบก้าวเดินออกจากบ้านมาตามถนน ได้แค่ครึ่งทาง แม่ของเด็กกรี๊ดพาร่างอุ้ยอ้ายมายืนชี้นิ้วดูลูกๆ ปากคอสั่น

อ้างอิง

จำลอง ผังชลจิตร. 2531. สีของหมา. กรุงเทพฯ : กำแพง.

“กลับออกมาเดี๋ยวนี้ เดินเข้าไปทำไม เศษแก้วทั้งนั้น”

เด็ก ๆ กระย่องกระแย่งออกมา ดวงหน้าซีด เพราะกลัวแม่ เมื่อเด็กมาถึง ผู้เป็นแม่รีบกระซอกมือลูกทั้งสองเข้าบ้าน หล่อนชำเลื่องหางตามาทางผม ดูลูกเหมือนต้องการให้ผมได้ยิน เหมือนหล่อนหยั่งรู้ที่ผมเป็นห่วงลูก ๆ ของหล่อน “ชนไม่มีเลิก ถ้าเศษแก้วบาดมือบาดตีนจะทำไง” ผมหันหลังกลับบ้านนี้ถ้าหล่อนรู้ว่าผมเองเคยตัดเตือนลูก ๆ ของหล่อน “ระวังเหยียบแก้วนะหนู” หล่อนจะซึ่งใจกับผมแค่ไหน พอ ๆ กับผมซึ่งใจผู้ใหญ่อย่างผมอยู่ขณะนี้หรือเปล่า

เพราะผมก็ทิ้งเศษแก้วลงในสวนด้วยเหมือนกัน

